

**Sažetak zahtjeva za prethodnu odluku sastavljen na temelju članka 98.
stavka 1. Poslovnika Suda**

Datum podnošenja:

5. lipnja 2023.

Sud koji je uputio zahtjev:

Sąd Okręgowy w Warszawie (Poljska)

Datum odluke kojom se upućuje zahtjev:

27. siječnja 2023.

Tužitelji:

KCB

MB

Tuženik:

BNP Paribas Bank Polska S.A.

Predmet glavnog postupka

Tužba za utvrđivanje ništavosti ugovora o kreditu i plaćanje novčanog iznosa na ime neosnovano plaćenog iznosa koji predstavlja protuvrijednost plaćenih obroka kredita

Predmet i pravna osnova prethodnog pitanja

Tumačenje članka 6. stavka 1. i članka 7. stavka 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima [odredbama] u potrošačkim ugovorima; pravna osnova: članak 267. UFEU-a

Prethodno pitanje

Treba li članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima [odredbama] u potrošačkim ugovorima te načela djelotvornosti i ekvivalentnosti tumačiti na način da im se protivi sudsko tumačenje nacionalnih odredbi prema kojem:

1. potrošač ne može djelotvorno zahtijevati od prodavatelja robe ili pružatelja usluge potraživanja koja proizlaze iz toga da ugovor sadržava nepoštene odredbe sve dok ne podnese izjavu da se ne slaže s održavanjem na snazi nepoštenih odredbi, da se slaže s isključivanjem njihove primjene te da razumije i prihvaća posljedice koje iz toga proizlaze, uključujući moguću ništavost cijelog ugovora,
2. potrošač ne može djelotvorno zahtijevati od prodavatelja robe ili pružatelja usluga povrat neosnovanog plaćanja izvršenog na temelju nepoštenih ugovornih odredbi sve dok ne podnese navedenu izjavu,
3. potrošačev zahtjev za povrat neosnovanog plaćanja izvršenog na temelju nepoštenih ugovornih odredbi nije izvršiv sve dok ne podnese navedenu izjavu,
4. prodavatelj robe ili pružatelj usluge nije dužan platiti potrošaču zakonske kamate za zakašnjelo plaćanje sve dok se ne upozna s navedenom izjavom potrošača?

Navedene odredbe prava Zajednice

Ugovor o Europskoj uniji: članak 169. stavak 1.

Povelja Europske unije o temeljnim pravima: članak 38.

Direktiva Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima [odredbama] u potrošačkim ugovorima (SL 1993., L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.): četvrta, dvadeset prva i dvadeset četvrta uvodna izjava; članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1.

Navedene odredbe nacionalnog prava

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Ustav Republike Poljske od 2. travnja 1997.): članak 76. (načelo zaštite potrošača)

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Građanski zakonik od 23. travnja 1964., Dz.U. br. 16., poz. 93., kako je izmijenjen), u daljnjem tekstu: Građanski zakonik

Pravna radnja koja nije zakonita ili je usmjerena na zaobilaženje zakona ništava je, osim ako se relevantnom odredbom predviđa drukčiji učinak, osobito onaj da se umjesto ništavih odredbi pravne radnje uključuju odgovarajuće zakonske odredbe (članak 58. stavak 1.).

Odredbe potrošačkog ugovora koje nisu pojedinačno ugovorene nisu obvezujuće za potrošača ako mu daju prava i obveze na način koji nije u skladu s dobrim običajima i koji grubo narušava njegove interese (nedopuštene ugovorne odredbe). Ova se odredba ne odnosi na ugovorne odredbe kojima se uređuju glavna davanja

stranaka, među kojima su cijena ili naknada, ako su sastavljene na nedvosmislen način (članak 385.¹ stavak 1.).

Ako neka ugovorna odredba prema stavku 1. nije obvezujuća za potrošača, u preostalom dijelu ugovor ostaje obvezujući za stranke (članak 385.¹ stavak 2.).

Ocjena usklađenosti ugovorne odredbe s dobrim običajima provodi se prema stanju u trenutku sklapanja ugovora, vodeći računa o njegovu sadržaju i okolnostima njegova sklapanja te uzimajući u obzir ostale ugovore povezane s ugovorom koji sadržava odredbu koja je predmet ocjene (članak 385.²).

Onaj tko bez pravne osnove stekne imovinsku korist na štetu druge osobe, dužan ju je vratiti u naravi, a ako to nije moguće, nadoknaditi njezinu vrijednost (članak 405.).

Odredbe prethodnih članaka osobito se primjenjuju na neosnovano plaćene iznose (članak 410. stavak 1.).

Iznosi su neosnovano plaćeni ako onaj tko ih je platio uopće nije imao takvu obvezu ili je nije imao prema osobi kojoj je plaćao, ili ako je osnova za plaćanje prestala postojati ili cilj koji se želi postići plaćanjem nije postignut, ili ako je pravna radnja kojom se obvezuje na plaćanje bila ništava i nije postala valjana nakon izvršenja plaćanja (članak 410. stavak 2.).

Ako rok izvršenja plaćanja nije određen niti proizlazi iz prirode obveze, plaćanje se mora izvršiti odmah nakon poziva dužniku na izvršenje (članak 455.).

Ako dužnik kasni s plaćanjem novčanog iznosa, vjerovnik može zahtijevati plaćanje zatezних kamata, iako nije pretrpio nikakvu štetu te iako je kašnjenje bilo posljedica okolnosti za koje dužnik ne snosi odgovornost (članak 481. stavak 1.).

[iznos stope zatezne kamate] (članak 481. stavak 2.).

Sažeti prikaz činjeničnog stanja i postupka

- 1 Tužitelji su 2007. s tuženikovim pravnim prednikom sklopili ugovor o kreditu u iznosu od 128 035,51 švicarskog franka za financiranje kupnje stana. Ugovorom se predviđalo da će se kredit isplatiti u iznosu koji ne prelazi 300 000 poljskih zlota; potraživanja na ime ugovora o kreditu otplaćivala su se s bankovnog računa koji se vodio u švicarskim francima i opskrbljivao se isključivo sredstvima u toj valuti. Pravilnikom o kreditnim proizvodima predviđalo se da, ako se sredstva po kreditu prema uputama korisnika kredita trebaju isplatiti u valuti koja nije valuta kredita, isplaćuju se nakon bankine konverzije prema kupovnom/prodajnom tečaju koji je na snazi u banci. U slučaju da na računu korisnika kredita koji se vodi u valuti kredita nema sredstava za otplatu potraživanja koja proizlaze iz ugovora, banka je mogla teretiti drugi račun korisnika kredita, u tom slučaju nakon konverzije.

- 2 Tužitelji su 1. veljače 2021. podnijeli sudu koji je uputio zahtjev tužbu protiv banke tuženika kojom zahtijevaju da se utvrdi da je ugovor o kreditu iz 2007. ništav te da se tuženiku naloži plaćanje u njihovu korist iznosa od 12 345,55 poljskih zlota i 69 589,67 švicarskih franaka (koji čine protuvrijednost dotad plaćenih obroka kredita) uvećanih za zakonske zatezne kamate. Tužitelji su 29. rujna 2022. podnijeli pisane izjave u kojima su naveli da smatraju da su odredbe ugovora o kreditu koje se odnose na konverziju iznosa kredita u švicarske franke i poljske zlate nedopuštene (nepošteno) i stoga su podnijeli tužbu protiv banke. Osim toga, tužitelji su potvrdili da im je skrenuta pozornost na nepoštenost klauzula o konverziji, na to da sud može utvrditi ništavost ugovora i na posljedice ništavosti, osobito na to da su ugovorne stranke dužne vratiti međusobne činidbe ili mogućnost podnošenja prigovora zadržavanja ili prigovora o prijeboju. Može se podnijeti tužba za takozvanu naknadu za korištenje glavnice. Na raspravi održanoj 27. siječnja 2022. sud koji je uputio zahtjev obavijestio je tužitelje o posljedicama proglašenja odredbi ugovora o kreditu nepoštenima i posljedicama ništavosti ugovora. Ta obavijest sadržavala je informacije istovjetne onima iz izjave od 29. rujna 2022.

Glavni argumenti stranaka glavnog postupka

- 3 Tužitelji smatraju da ugovor o kreditu sadržava nepošteno ugovorne odredbe koje dovode do njegove ništavosti te im tuženik stoga mora vratiti sve činidbe izvršene na temelju tog ugovora. S druge strane, tuženik je zahtijevao da se tužba odbije i naveo da je ugovor o kreditu valjan i ne sadržava nikakve nepošteno ugovorne odredbe, a tužitelji nisu izvršili nikakvo neosnovano plaćanje u njegovu korist.

Sažeti prikaz obrazloženja zahtjeva za prethodnu odluku

- 4 Prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, nepošteno su odredbe ugovora o kreditu koje se odnose na način isplate kredita i način otplate obroka kredita. U dijelu kojim se predviđa da se u slučaju isplate/otplate u poljskim zlotima konverzija izvršava prema tečaju koji određuje banka, njima se tuženiku daje potpuna sloboda u pogledu oblikovanja sadržaja činidbi stranaka. Osim toga, ugovor sadržava dodatnu napomenu u pogledu najvišeg iznosa kredita koji se isplaćuje korisnicima kredita, ali ne navodi se najmanji iznos koji se isplaćuje korisnicima kredita. Tako dalekosežno razlikovanje prava i obveza koje proizlaze iz navedenih ugovornih odredbi znači da su u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri i na štetu potrošača dovode do znatnije neravnoteže u pravima i obvezama stranaka koje proizlaze iz ugovora (članak 3. stavak 1. Direktive 93/13). Iako se tim odredbama uređuju glavna davanja stranaka, one nisu jasno i razumljivo sastavljene (članak 4. stavak 2. Direktive 93/13). Osim toga, o tim se odredbama nije pojedinačno pregovaralo (članak 3. stavci 1. i 2. Direktive 93/13) i uključene su u ugovor sklopljen između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača.
- 5 Prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, ugovor se načelno ne može održati na snazi nakon otklanjanja nepoštenih odredbi (članak 6. stavak 1. Direktive 93/13),

prije svega kada je riječ o ugovornim odredbama kojima se uređuje način isplate kredita. Ugovorom o kreditu ne isključuje se mogućnost isplate kredita u švicarskim francima, ali u okolnostima ovog predmeta ta mogućnost u praksi nije postojala, s obzirom na to da su se sredstva iz kredita trebala isplatiti na bankovni račun koji je naveo prodavatelj nekretnine koju su tužitelji od njega kupili u poljskim zlotima. Praktična nemogućnost isplate sredstava iz kredita u švicarskim francima dovela bi do neizvršavanja cilja ugovora o kreditu (financiranje troškova kupnje stana). Ugovor se stoga nije mogao izvršiti jer banka nije mogla isplatiti iznos kredita. Sud koji je uputio zahtjev smatra da u toj situaciji treba utvrditi da je ugovor ništav (članak 58. stavak 1. Građanskog zakonika), što znači da stranke moraju međusobno vratiti sve činidbe izvršene na temelju tog ugovora (članak 405. Građanskog zakonika u vezi s člankom 410. stavkom 1. Građanskog zakonika), te stoga banka mora tužiteljima vratiti protuvrijednost svih obroka kredita zajedno sa zakonskim zateznom kamatom računajući od trenutka u kojem je zakasnila s plaćanjem (članak 481. stavci 1. i 2. Građanskog zakonika). Prema alternativnom stajalištu iznesenom u sudskoj praksi, s kojim se sud koji je uputio zahtjev ne slaže, ugovor o kreditu izražen u stranoj valuti može se izvršiti unatoč otklanjanju nepoštenih odredbi. Budući da je iznos kredita izražen u švicarskim francima, mogućnost isplate kredita izravno u stranoj valuti ne može se isključiti zbog toga što se korisnik kredita obvezao prodavatelju nekretnine platiti iznos u poljskim zlotima. Ugovor o kupoprodaji nekretnine, kao zaseban ugovor, ne može biti relevantan za pravnu ocjenu ugovora o kreditu. Budući da se ugovorom o kreditu nakon uklanjanja nepoštenih odredbi uopće nije predviđala mogućnost isplate kredita u poljskim zlotima, iznos isplaćen tužiteljima predstavljao je neosnovano plaćeni iznos koji su tužitelji dužni vratiti. Međutim, s obzirom na to da oni zapravo nisu primili iznos kredita koji proizlazi iz ugovora, nisu bili dužni plaćati bilo kakve obroke kredita. U slučaju održavanja na snazi ugovora nakon otklanjanja nepoštenih odredbi, sve činidbe koje su stranke izvršile predstavljale su neosnovano plaćene iznose i treba ih vratiti. Međutim, to stajalište ne treba bezuvjetno odbaciti. To je od ključne važnosti ako se prihvati stajalište da se Direktiva 93/13 ne primjenjuje na međusobna potraživanja stranaka u slučaju proglašenja ugovora ništavim. Naime, nedvojbeno je sama okolnost da se Direktiva 93/13 primjenjuje na način podmirjenja restitucijskih zahtjeva između stranaka, na što upućuje, među ostalim, presuda Suda od 21. prosinca 2016., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, Naranjo, koja se odnosila upravo na tu problematiku. U toj je presudi Sud naveo da se članku 6. stavku 1. Direktive 93/13 protivi nacionalna sudska praksa kojom se vremenski ograničavaju restitucijski učinci vezani za utvrđenje nepoštenosti odredbe iz ugovora (točka 75.).

- 6 Ovo prethodno pitanje, na koje sud koji je uputio zahtjev predlaže da se odgovori potvrdno, odnosi se na način tumačenja članka 6. stavka 1. Direktive 93/13. Iz ustaljene sudske prakse Suda proizlazi da je to apsolutno obvezujuća odredba (vidjeti presudu Suda od 14. lipnja 2012., C-618/10, Banco Español de Crédito, t. 40.). To prije svega znači da, ako nacionalni sud utvrdi da u ugovoru postoji nepoštena ugovorna odredba, dužan je po službenoj dužnosti utvrditi da ta odredba ne obvezuje potrošača. Međutim, postoji iznimka od tog pravila. Naime, potrošač može odlučiti da želi da ga nepoštena ugovorna odredba obvezuje i tada

se ugovor u cijelosti održava na snazi (vidjeti presudu Suda od 29. travnja 2021., C-19/20, Bank BPH, t. 94. i 95.).

- 7 Ta iznimka i dodjela potrošaču prava da potvrdi nepoštenu ugovornu odredbu bile su osnova razilaženja u sudskoj praksi poljskih sudova. Prvo stajalište u pogledu ocjene pravne prirode potrošačeve odluke o održavanju na snazi nepoštene odredbe pretpostavlja da iz apsolutno obvezujućeg učinka članka 6. stavka 1. Direktive 93/13 proizlazi da nepoštena odredba ne obvezuje potrošača *ex tunc* i sud je mora isključiti iz ugovora bez obzira na stajališta stranaka. Nacionalni sud mora utvrditi da se ta odredba održava na snazi isključivo tek kada potrošač pristane na obvezivanje tom odredbom. Potrošačeva izjava o potvrđivanju nepoštene ugovorne odredbe predstavlja materijalnopravni posao s učinkom *ex tunc* i temelji se na ispravljanju ugovora koji je od početka bio nepravilan. Međutim, potrošač nije dužan dati nikakvu izjavu (vidjeti odluku Suda Najwyższyjieg (Vrhovni sud, Poljska) od 20. lipnja 2018., III CZP 29/17 i presudu od 28. listopada 2022., II CSKP 898/22). Drugim, suprotnim stajalištem načelno se prihvaća da je nedopuštena ugovorna odredba od početka, na temelju samog zakona, neizvršiva u korist potrošača koji nakon toga može svjesno i slobodno pristati na tu odredbu i na taj joj način vratiti djelotvornost s retroaktivnim učinkom. Međutim, u skladu s tim stajalištem, nacionalni sud može ocijeniti obvezuje li nepoštena ugovorna odredba potrošača tek nakon što potrošač da odgovarajuću izjavu. Naime, s obzirom na to da djelotvornost nepoštene odredbe ovisi o potrošačevoj odluci, sve dok on ne donese tu odluku, ta je odredba u stanju obustave izvršenja. Ako je pak ta odredba ključna za postojanje cijelog ugovora, slijedom toga, cijeli je ugovor u stanju obustave izvršenja. Sve dok potrošač ne donese odluku o eventualnom potvrđivanju nepoštene odredbe, nijedna stranka ne može djelotvorno potraživati činidbe koje proizlaze iz ugovora ni povrat činidbe izvršene na temelju nepoštene ugovorne odredbe; naime, prije nego što potrošač donese odluku nije poznato obvezuje li odredba ugovorne stranke. Međutim, ako je potrošač vjerodostojno obaviješten o svojim pravima, nakon što izjavi da ne pristaje na potvrđivanje nepoštene odredbe i prihvaća posljedice koje iz toga proizlaze (uključujući eventualnu ništavost ugovora), to znači da prestaje stanje obustave izvršenja. Tada nepoštena ugovorna odredba ne obvezuje *ex tunc*, a sve činidbe izvršene na temelju njega trebaju biti vraćene. Sud koji je uputio zahtjev smatra da to stajalište bolje odražava ciljeve Direktive 93/13, a iz drugog proizlazi opasnost od učinaka koji mogu biti protivni članku 6. stavku 1. i članku 7. stavku 1. te direktive. Naime, s obzirom na to da nacionalni sud ne može izvesti sve posljedice koje proizlaze iz toga da ugovor sadržava nepoštene ugovorne odredbe bez prethodne potrošačeve izjave, to znači ograničavanje opsega zaštite potrošača koja im se dodjeljuje Direktivom 93/13. Naime, tom se direktivom potrošaču ne nalaže poduzimanje bilo kakvih radnji (uključujući davanje izjava određenog sadržaja) i ne predviđaju se nikakve negativne posljedice za potrošače ako eventualno ne poduzmu takve radnje. Upravo suprotno, Sud je u više navrata utvrdio da nepoštene odredbe ne obvezuju potrošača i stoga se mora smatrati kao da nikada nisu postojale (vidjeti presudu Suda od 21. prosinca 2016., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, Naranjo, t. 61.). To proizlazi iz činjenice da je članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 apsolutno obvezujući, što znači da nacionalni sud mora

po službenoj dužnosti utvrditi da potrošača ne obvezuju nepoštene ugovorne odredbe. Međutim, Sud je već u točki 28. presude od 21. veljače 2013., C-472/11, Banif Plus Bank, naveo da „potpuna djelotvornost zaštite predviđene navedenom direktivom zahtijeva da nacionalni sud koji je po službenoj dužnosti utvrdio da je ugovorna odredba ništava nije dužan, kako bi mogao izvući zaključke iz tog utvrđenja, čekati da potrošač koji je upoznat sa svojim pravima, podnese zahtjev za poništenje te odredbe”, (vidjeti u tom smislu presudu Suda od 30. svibnja 2013., C-397/11, Jörös, t. 42. i presudu od 30. svibnja 2013., C-488/11, Asbeek Brusse i de Man Garabito, t. 50.). To znači da potrošač ima pravo odlučiti da potvrđuje nepoštene ugovorne odredbe, ali ne mora davati nikakve izjave u tom pogledu. Slijedom toga, nije dopušteno primijeniti negativne posljedice na potrošača zbog toga što nije dao takvu izjavu ili ju je dao poslije roka koji je predvidio nacionalni sud.

- 8 Međutim, sudska praksa nacionalnih sudova koja prisiljava potrošača na davanje izjave određenog sadržaja dovodi do toga da potrošač koji ne ispuni tu obvezu ne može ostvariti pravnu zaštitu unatoč tomu što ugovor čija je stranka sadržava nepoštene odredbe. Ta je zaštita ograničena i u situaciji u kojoj nacionalni sud davanjem izjave potrošača uvjetuje utvrđenje da je potrošačev zahtjev za povrat neosnovanog plaćanja izvršenog na temelju nepoštene ugovorne odredbe izvršiv i da prodavatelj robe ili pružatelj usluge kasni s izvršavanjem te činidbe. Pritom treba istaknuti poteškoće koje se pojavljuju u praksi, naime, čini se da sudovi ne prihvaćaju izjave koje potrošači daju samostalno i nalažu im da te izjave podnose na obrascima određenog sadržaja. Osim toga, na pojedinačnim sudovima primjenjuju se obavijesti i obrasci izjava različitog sadržaja, što ponekad dovodi do toga da drugostupanjski sud utvrđuje da je izjava koju je potrošač podnio prvostupanjskom sudu nepravilna ili nedostatna. Osim toga, u slučaju potrošačeve pisane izjave neki sudovi zahtijevaju podnošenje kopije izjave prodavatelja robe ili pružatelja usluge, a sve dok se to ne dogodi, potrošačev zahtjev nije izvršiv. To ima važne praktične posljedice. Naime, s obzirom na to da potrošačeva izjava sa sadržajem koji prihvaća nacionalni sud dovodi do dospelja potrošačeva zahtjeva i toga da prodavatelj robe ili pružatelj usluga kasni s njegovim izvršenjem, opseg potrošačevih restitucijskih zahtjeva ovisi o danu kada je potrošač dao izjavu. Rješavanje navedenih dvojbi ključno je za donošenje odluke u ovom predmetu. Odluka suda koji je uputio zahtjev o danu od kojeg tuženiku treba naložiti plaćanje kamata ovisit će o tome koji dan (dan podnošenja tužbe, njezine dostave tuženiku, podnošenja izjave potrošača) treba smatrati danom dospelja zahtjeva tužitelja.
- 9 Mogućnost tako znatnog ograničavanja opsega potrošačevih restitucijskih zahtjeva dovodi do dvojbi u pogledu toga je li to protivno načelu djelotvornosti. U situaciji u kojoj zahtjev za povrat neosnovanog plaćanja načelno postaje izvršiv nakon poziva na plaćanje (članak 455. Građanskog zakonika), čini se da se postavljanjem dodatnih uvjeta potrošačima koji potražuju svoja prava koja proizlaze iz toga što ugovor sadržava nepoštene ugovorne odredbe povređuje i načelo ekvivalentnosti. Osim toga, sve dok potrošačevo potraživanje nije izvršivo, ne može ga prebiti s potraživanjem prodavatelja robe ili pružatelja usluga prema

tom potrošaču (članak 498. stavak 1. Građanskog zakonika). Nejasnoća u pogledu trenutka u kojem potrošačev zahtjev postaje izvršiv također otežava utvrđivanje točnog iznosa njegova potraživanja; naime, ako dužnik želi vratiti svoj dug u stranoj valuti (u ovom predmetu u švicarskim francima), vrijednost valute određuje se prema srednjem tečaju Poljske narodne banke na dan dospjeća potraživanja (članak 358. stavak 2. Građanskog zakonika).

- 10 Sud koji je uputio zahtjev ne osporava važnost obavještavanja potrošača o posljedicama uklanjanja nepoštenih odredbi iz ugovora. Obveza pružanja takve obavijesti izravno proizlazi iz točke 99. presude Suda u predmetu C-19/20, Bank BPH. Međutim, čini se da se ciljevima Direktive protivi tumačenje prema kojem se djelotvornost ostvarivanja potrošačevih restitucijskih zahtjeva i njihov opseg ograničavaju u vezi s potrebom da se potrošaču pruži navedena obavijest i osiguravanja da ju je on razumio. Isto tako, potrošačevo pravo da prihvati nepoštene ugovorne odredbe (za koje možda uopće nije zainteresiran) ne treba ga stavljati u nepovoljniju pravnu situaciju od one u kojoj uopće ne bi imao to pravo.